

Postępowanie karne

SNP (z)

**ZAJĘCIA NR 5: DOWODY – ZAGADNIENIA PODSTAWOWE I SYSTEMOWE.
CZYNNOŚCI DOWODOWE – WSTĘP.
ZATRZYMANIE RZECZY I PRZESZUKANIE**

mgr Błażej Boch
Katedra Postępowania Karnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

KAZUS

Jadwiga K. została uznana za winną tego, że wielokrotnie wobec swojego syna Mikołaja K. kierowała przekleństwa, krzycząc za nim, gdy ten wchodził do jej mieszkania „Avada Kedavra” oraz szeptała nad kubkiem niezrozumiałe dla niego słowa, co wywołało u Mikołaja K. uzasadnioną obawę, że groźba „Avada Kedavra” zostanie spełniona, tj. o czyn z art. 190 § 1 k.k. Sąd wymierzył jej karę 3 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 1 roku.

1. Sprawdź co znaczy „Avada Kedavra”.
2. Czy wyrok Sądu był słuszny? Zwróć uwagę na art. 339 § 3 k.p.k.

**Postanowienie Sądu Okręgowego w Tarnowie z dnia 17
sierpnia 2011 r. II Kz 130/11 TEZA aktualna**

Skoro „rzucanie klątw” nie stanowi czynu zabronionego (nie zawiera w sobie znamion takiego czynu), to podstawę umorzenia postępowania o ten czyn powinien stanowić przepis art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., a nie art. 339 § 3 pkt 2 k.p.k. Ten ostatni przepis wchodziłby w rachubę, gdyby brak było faktycznych podstaw (dowodów) obciążenia czynem zabronionym zawierającym owe znamiona.

Prawo dowodowe

Prawo dowodowe - ogół norm procesowych dotyczących dowodzenia, czyli regulujących sposób zbierania, przedstawiania i wykorzystywania w procesie wszelkich materiałów służących temu celowi. Oprócz unormowań działu V k.p.k. - do prawa dowodowego zalicza się również inne przepisy istotne z punktu widzenia problematyki dowodzenia, np. art. 2 § 2, art. 315 - 316, art. 389 k.p.k.

Pojęcie dowodu

Dowód jest to pojęcie wieloznaczne, najczęściej jednak pod pojęciem dowodu rozumie się **środek dowodowy**, tj. informacje o fakcie podlegającym udowodnieniu (**fakcie dowodowym**). Informacja ta pochodzi od **źródła dowodu** i jest uzyskiwana w toku **czynności dowodowej**.

Przykłady:

źródło dowodu – świadek

środek dowodowy – zeznania

czynność dowodowa - przesłuchanie

Pojęcie dowodu

S. Śliwiński wyróżnił następujące znaczenia nazwy „dowód”:

- 1) „dowód” jako „przebieg rozumowania, które prowadzi do sądu o pewnym stanie rzeczy; jest to ogół motywów stwarzających pewność”;
- 2) „dowód” jako „postępowanie dowodowe (badanie), które rozwinąć należy, aby dojść do poznania okoliczności potrzebnych do rozstrzygnięcia (*przeprowadza się dowód*)”;
- 3) „dowód” jako „ostateczny wynik przebiegu myślowego, mającego na celu uzyskanie pewnego sądu, mianowicie uzyskaną pewność pewnego stanu rzeczy (jest *dowód* tzn. pewność, że oskarżony był na miejscu czynu)”;
- 4) „dowód” jako „środek dowodowy”, czyli tzw. podstawę dowodu (np. zeznanie)”;
- 5) „dowód” jako „źródło dowodowe” („samo źródło poznania – świadek, biegły itp.”).

Pojęcie dowodu

Do wymienionych znaczeń M. Cieślak dodał także cztery kolejne:

6. „dowód” jako „zmysłowa percepcja środka dowodowego przez organ procesowy w trakcie przeprowadzania dowodu; w tym znaczeniu używamy tej nazwy, kiedy mówimy, że dowodem jest przesłuchanie świadka, biegłego czy oskarżonego lub że dowodem są oględziny”;

7. „dowód” jako „czynność mająca doprowadzić do ujawnienia okoliczności pozwalających na wyciąganie odpowiednich wniosków co do interesujących zagadnień; w tym sensie mówimy, iż dowodem jest konfrontacja lub sekcja zwłok; w tym też znaczeniu używa się nazwy *dowód*, gdy się mówi, iż w procesie inkwizycyjnym dowodem była tortura”;

8. „dowód” jako „fakt dowodowy; w tym znaczeniu używamy słowa *dowód* kiedy mówimy, że najlepszym dowodem, iż oskarżony nie popełnił zarzuczonego mu przestępstwa w Krakowie w dniu X, o godzinie Y, jest to, że w tym dniu o tej samej godzinie był w Warszawie”;

9. „dowód” jako „odmiana rozumowania w logice i matematyce, która (...) niewiele ma wspólnego z myślowym przebiegiem dowodzenia w procesie”.

Pojęcie dowodu

Dowód to każdy dopuszczalny przez prawo karne procesowe środek służący ustaleniu okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia.

T. Grzegorzcyk, J. Tylman

- również ustawodawca niejednolicie posługuje się pojęciem dowodu – zob. art. 167, 199, 217 k.p.k.
- dowód to uzyskana zgodnie z prawem informacja pozwalająca na ustalenie okoliczności istotnej dla rozstrzygnięcia
- w zasadzie przedmiotem dowodu mogą być wyłącznie fakty, a jedynie wyjątkowo prawo – dot. to prawa obcego i międzynarodowego oraz szczegółowych norm technicznych

Dowody a realizacja celów procesu karnego (art. 2 § 1)

- ▶ Dla realizacji celów procesu, zwłaszcza zasady trafnej reakcji karnej (art. 2 § 1 pkt 1) niezbędne jest **ustalenie faktów istotnych dla rozstrzygnięcia**. Celem procesu karnego jest prawidłowe zastosowanie prawa karnego materialnego, tj. przekształcenie normy abstrakcyjnej (kto zabija człowieka podlega karze...) w normę konkretną, stwierdzającą popełnienie przestępstwa przez daną osobę i wymierzenie mu za to przestępstwo kary („... uznaje X.Y. winnym tego, że działając w zamiarze bezpośrednim pozbawienia życia,)
- ▶ Dowody – źródło (środek) poznania faktów w procesie karnym.
- ▶ Istota poznania procesowego - wierne odtworzenie faktów ważnych z punktu widzenia wiązanych z nimi konsekwencji prawnokarnych.
- ▶ Cel poznania procesowego - uzyskanie faktycznej i prawnej podstawy warunkującej trafność rozstrzygnięcia o przedmiocie postępowania (por. D. Gruszecka [w:] J. Skorupka (red.), *Proces karny. Podręcznik*, Warszawa 2016, s. 386.).

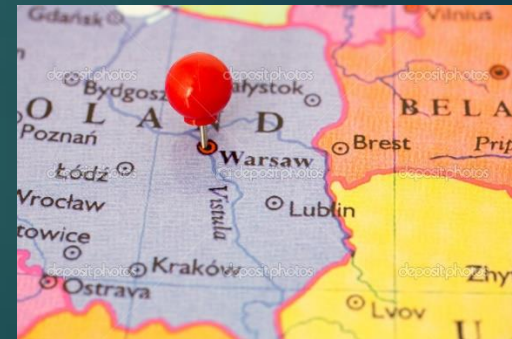
Cele postępowania dowodowego

- ▶ Dowody w procesie karnym przeprowadza się ze względu na obowiązującą zasadę prawdy materialnej, zgodnie z którą podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne.
- ▶ Aby organ procesowy mógł wydać określoną decyzję (rozstrzygnięcie) musi najpierw poznać sytuację faktyczną a (niemal) wyłącznymi środkami poznania sytuacji faktycznej są dowody.
- ▶ **Udowodnienie** – taki stan, w którym fakt przeciwny dowodzonemu wydaje się niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny.
 - ▶ **Aspekt obiektywny** - dowody zebrane w sprawie mają być na tyle przekonujące, aby przeciętnie wykształcony i rozsądny człowiek po zapoznaniu się z nimi uznał fakt za udowodniony
 - ▶ **Aspekt subiektywny** - osoba dokonująca oceny zebranych w sprawie dowodów jest całkowicie pewna, że nie istnieje żadna inna możliwość jej wyjaśnienia
- ▶ Obowiązek udowodnienia określonych faktów odnosi się jedynie do **ustaleń niekorzystnych dla oskarżonego** (por. art. 5 § 2).
- ▶ Niektóre rozstrzygnięcia organy procesowe podejmują na podstawie ustaleń faktycznych, co do prawdziwości których nie są do końca przekonane – np. środki zapobiegawcze stosuje się gdy istnieje duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa (art. 249 § 1 k.p.k.), śledztwo lub dochodzenie wszczyna się gdy istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 303, 325a k.p.k.).

W momencie, w którym podejmowane jest rozstrzygnięcie wystarczy tylko określony stopień prawdopodobieństwa, a udowodnienie tego faktu nastąpi później.

Surogaty dowodzenia

- **Notoryjność** –art. 168 założenie znajomości określonych faktów, których nie trzeba już dowodzić. Notoryjność nie wyłącza dowodu przeciwnego
 - **notoryjność powszechna** – fakty ważne dla rozstrzygnięcia są znane nieograniczonej liczbie osób zamieszkałych na terenie, gdzie toczy się postępowanie dowodowe
 - **notoryjność urzędowa** – znajomość faktów przez organ procesowy, którą nabył on podczas swojej działalności np. popełnienie przestępstwa w warunkach recydywy – sąd ma obowiązek poinformowania stron o faktach).
- **Oczywistość** – wyższy stopień notoryjności powszechnej; powszechna i bezsporna znajomość danego faktu, wykluczająca możliwość nieznanomości go przez przeciętnie wykształconego i rozumnego człowieka np. powszechnie znane prawa przyrody.
- **Uprawdopodobnienie** - dany fakt nie jest ani bezsporny ani oczywisty, jednak będzie on udowadniany później.

Surogaty udowodnienia w orzecznictwie

Postanowienie SN z 20.03.2013 r., II KK 230/12

Fakty powszechnie znane są to fakty znane bez mała każdemu poprawnie rozumującemu człowiekowi, funkcjonującemu w danej społeczności, w czasie procesu. Fakty te stanowią części składowe podstawowej wiedzy ogólnej, także historycznej. Chodzi przy tym o rzeczywiste, prawdziwe fakty, a nie o powszechne nawet, ale jedynie niepotwierdzone przekonania o ich istnieniu. W stosunku do niektórych faktów powszechnie znanych można przy tym mówić o ich oczywistości, ich znajomość jest bowiem bezsporna i powszechna

Wyrok SA w Krakowie z 8.10.2008 r.,
II AKa 92/08

Nagminność przestępstwa może mieć znaczenie dla wymiaru kary wśród innych okoliczności podlegających uwzględnieniu, ale powinna być udowodniona lub strony powinny się uprzedzić, że fakt ten jest sądowi znany z urzędu. Na ogół nie jest to objęte wiedzą powszechną (art. 168 k.p.k.)

Wyrok SN z 8.06. 2010 r.,
III KK 409/09

Powoływanie się na fakt znany sądowi z urzędu możliwe jest w odniesieniu do okoliczności, z którymi sąd zapoznał się w toku czynności procesowych w innych sprawach lub w związku z działalnością służbową sędziego. Sensowna weryfikacja ustalenia opartego na wiedzy sądu posiadanej z urzędu może zostać przeprowadzona jedynie wtedy, gdy jednocześnie z powołaniem się na tę okoliczność sąd wskaże, kiedy i w jaki sposób taką wiadomość powziął.

Domniemanie procesowe

- ▶ Ustalenie faktu może być dokonane nie tylko za pomocą treści dowodu (wprost) ale także za pomocą wnioskowania o wysokim prawdopodobieństwie zaistnienia danego faktu ze względu na jego powiązanie z innym, wcześniej udowodnionym faktem
 - ▶ podstawa domniemanie (fakt udowodniony) → fakt domniemywany
- ▶ Domniemanie prawne - domniemanie wynikające z norm prawnych
 - ▶ **Wzruszalne** – można obalić przeciwdowodem; np. domniemanie niewinności (art. 5 § 1 k.p.k.)
 - ▶ **Niewzruszalne** – nie jest dopuszczalny przeciwdowód, występują bardzo rzadko; np. art. 138 i 139 § 1
 - ▶ pozorne domniemanie – por. postanowienie SN z 19.11.1996 r., IV KZ 119/96
- ▶ **Domniemanie faktyczne** – sądy o faktach wynikające z doświadczenia życiowego i obserwacji określonych prawidłowości życiowych. Nie są przedmiotem regulacji ustawowej i mogą zostać obalone przeciwdowodem
 - ▶ Nie mylić domniemanie z dowodem poszlakowym!

Domniemanie faktyczne w orzecznictwie

Wyrok SN z 11.06.1981, I KR 78/81

W dążeniu do wykrycia prawdy rodzaj dowodu sądu nie krępuje, **albowiem za dowód należy uważać wszystko co jest zdolne urobić przekonanie sędziowskie o winie lub niewinności**. Fakt ten nakazuje sądowi posługiwanie się między innymi i domniemaniami faktycznymi, empirycznie zasadnymi - zawsze wtedy, gdy zastępująca brakujący dowód bezpośredni koncepcja myślowa jest logicznie poprawna i konsekwencją swego rozumowania eliminuje inne, przy czym wnioski końcowe nie muszą bynajmniej wykluczać rozumowania odmiennego.

Obie tezy aktualne także na gruncie KPK z 1997 r.

Ważne!

W drodze domniemanie faktycznego nie można dokonywać ustaleń, jeżeli na podstawie innych ustalonych faktów istnieje możliwość wywnioskowania innej wersji wydarzeń, równie prawdopodobnej.

Postanowienie SN z 10.03.1995 r., I KZP 1/95

Obowiązujący kodeks postępowania karnego nie daje podstaw do alternatywnych ustaleń w zakresie przypisanego w wyroku przestępstwa, zaś ciążący na sędzię obowiązek czynienia ustaleń zgodnych z prawdą oraz obowiązująca w prawie zasada domniemanie niewinności wymagają zawsze pewności stwierdzeń co do winy.

Zasady procesowe związane z dowodami (zasady postępowania dowodowego)

prawdy
materialnej

+ należy pamiętać o zasadzie *in dubio pro reo*

Niedając się rozstrzygnąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego. Przy czym nie jest to zasada ściśle dowodowa (nie odnosi się do poznania dowodowego), ale ma zastosowanie, gdy **po wyczerpaniu możliwości dowodowych**, nadal pozostają wątpliwości odnośnie do okoliczności faktycznych i nie jest możliwe ich usunięcie

bezpośred
niości

swobodnej
oceny
dowodów

Zasada swobodnej oceny dowodów

- ▶ Najważniejsza dyrektywa dotycząca sposobu **oceny dokonywania ustaleń faktycznych**.
- ▶ Dwa rodzaje oceny dowodów:
 - ▶ **aprioryczna** – uprzednia; ocena dopuszczalności dowodu, a także określenia stopnia przydatności danego dowodu do dokonania ustaleń faktycznych
 - ▶ **aposterioryczna** – następcza, dokonywana po przeprowadzeniu dowodu; ocena wiarygodności dowodu, dokonanie ustaleń faktycznych na tej podstawie
- ▶ zasada swobodnej oceny dowodów dotyczy **wszystkich organów procesowych** i wymaga by dokonywały ustaleń faktycznych:
 - ▶ na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów (całość materiału dowodowego)
 - ▶ ocenianych z uwzględnieniem **zasad prawidłowego rozumowania, wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego**
- ▶ Na zakres swobodnej oceny dowodów ma wpływ zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i wyjątki od niej (art. 8)

Zasada swobodnej oceny dowodów a...

▶ dowolna ocena dowodów

- ▶ Brak jakichkolwiek wskazań odnośnie do oceny dowodów i brak kryteriów kontroli sposobu rozumowania organu procesowego

zasada bezstronności

- Przy ocenie dowodów organy procesowe mają obowiązek zachować obiektywizm (art. 4)

▶ legalna (prawna) ocena dowodów

- ▶ Poznanie rzeczywistości poprzez stosowanie formalnych reguł dowodowych.
- ▶ np. przyznanie się królową dowodów; warunek potwierdzenia okoliczności zdarzenia przez dwóch świadków itp.
- ▶ Ważne! Prawna (legalna) ocena dowodów występuje w KPK **w odniesieniu do oceny apriorycznej** (oceny dopuszczalności dowodu).

Zasada swobodnej oceny dowodów

- ▶ **Art. 7 („wszystkie przeprowadzone dowody”) należy doprecyzować.**
 1. **„Wszystkie przeprowadzone dowody” nie odnosi się do tych dowodów, które zostały przeprowadzone wbrew zakazom dowodowym – takie dowody należy wyeliminować z podstawy rozstrzygnięcia, jeżeli zostały przeprowadzone i nie podlegają ocenie**
 2. **art. 92 – podstawę faktyczną orzeczenia stanowi całokształt okoliczności ujawnionych w toku postępowania**
 - ▶ **każdego orzeczenia np. postanowienia prokuratora**
 3. **art. 410 - podstawę wyroku może stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej**
 - ▶ **uszczegółowienie art. 92 w odniesieniu do rozprawy głównej**
 - ▶ **nie oznacza to konieczności rzeczywistego przeprowadzenia wszystkich dowodów, niektóre można ujawnić albo uznać za ujawnione bez odczytywania (por. art. 394)**

Zasada swobodnej oceny dowodów

- ▶ Przy ocenie dowodów sąd jest związany przeprowadzonymi dowodami.
 1. nie może pominąć przeprowadzonych dowodów
 2. nie może uwzględniać w swoich ocenach dowodów, które nie zostały przeprowadzone
- ▶ Niedopuszczalne jest modyfikowanie treści dowodów
 - ▶ „Dokonując oceny przeprowadzonych dowodów, sąd orzekający w sprawie jest skrepowany treścią dowodów, swoje przekonanie bowiem może „wysnuć” jedynie z treści przeprowadzonych dowodów, w żadnym razie więc nie wolno mu przeinaczać (modyfikować) treści uzyskanych w sprawie oświadczeń dowodowych” – wyrok SN z 7.03.1996 r., II KRN 212/95
- ▶ W KPK występuje swobodna i kontrolowana ocena dowodów, ponieważ:
 - ▶ organ musi wyjaśnić dlaczego oparł się na tych, a nie innych dowodach i nie uznał dowód przeciwnych (por. art. 424 w odniesieniu do wyroku; przepis ten stosuje się odpowiednio do uzasadnienia postanowień)
 - ▶ organ rozpoznający środek odwoławczy kontroluje swobodną ocenę dowodów dokonaną przez organ I instancji

Zasada prawdy materialnej

- ▶ **Zasada prawdy materialnej** – dyrektywa skierowana do organów procesowych w każdym stadium postępowania, zgodnie z którą podstawę wszelkich rozstrzygnięć (niezależnie od ich formy – zarządzeń, postanowień, wyroków) powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (art. 2 § 2)
- ▶ Prawda – sąd zgodny z rzeczywistością. Podstawą wszystkich decyzji procesowych powinny być **zgodne z prawdą ustalenia faktyczne**, czyli takie, gdy w świetle przeprowadzonych dowodów fakt przeciwny dowodzonemu jest niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny.
 - ▶ sporne – czy można poznać całą prawdę w procesie karnym? Raczej nie, ale powinno się dążyć do poznania w takim stopniu, w jakim jest to możliwe z poszanowaniem praw procesowych uczestników postępowania i warunków rzetelnego procesu sądowego
 - ▶ prawda materialna nigdy nie jest celem samym w sobie i dążenie do celu w postaci poznania prawdy nie uświęca środków, za pomocą których cel ten starano się osiągnąć
- ▶ *Prawda materialna jest przeciwieństwem prawdy formalnej. Prawda formalna (stanowiona) to ustalenia sądów, które są rezultatem postępowania i oceny dowodów zgodnie ze z góry założonym wyobrażeniem o rzeczywistości. Mniej istotne jest to, czy odpowiadają rzeczywistości, ponieważ decydujące znaczenie ma kryterium formalne (prawda akceptowana przez prawo np. przyznanie się oskarżonego do winy w procesach inkwizycyjnych).*

Zasada bezpośredniości

- ▶ Zasada bezpośredniości to dyrektywa, w myśl której organ procesowy **powinien zetknąć się ze środkiem i źródłem dowodowym osobiście, a środkiem dowodowym, na którym opiera swoje ustalenia, powinien być przede wszystkim środek dowodowy pierwotny (dowód pierwotny)**. Jest to zasada nieskodyfikowana. Można ją wyinterpretować głównie z art. 92, 410 i 174 k.p.k.
- ▶ Każde poznawanie zdarzenia przez sąd jest poznawaniem pośrednim. Sąd może zetknąć się ze zdarzeniem tylko za pośrednictwem dowodów. Zasada bezpośredniości składa się z dwóch, pozostających ze sobą w związku, dyrektyw:
 - zasada bezpośredniości w znaczeniu formalnym – **organ procesowy powinien zetknąć się osobiście ze środkiem i źródłem dowodowym**. SN – dla oceny wartości dowodu, zwłaszcza osobowego, ważna jest nie tylko treść wypowiedzi, ale także ocena osoby ją wyrażającej, jej właściwości charakteru, zasad, poziomu intelektualnego i moralnego, stanu emocjonalnego w czasie spostrzegania i przesłuchania, zdolności do spostrzegania i zapamiętywania oraz odtwarzania spostrzeżeń.
 - zasada bezpośredniości w znaczeniu materialnym – **organ procesowy powinien dokonywać ustaleń przede wszystkim za pomocą dowodów pierwotnych**.

Ciężar dowodu i ciężar (obowiązek) dowodzenia

materialny

- udowodnienie zarzutu jest w interesie tego, kto stawia dany zarzut i obciążają go następstwa nieudowodnienia tezy (nieudowodniona teza upada);
- ALE nie ma znaczenia kto udowodnił twierdzenie (np. oskarżony może przyznać się do winy i udowodnić zarzut oskarżenia)

formalny

- tezę może udowodnić wyłącznie ten, kto ją wysunął i tylko wtedy może zostać uwzględniona.
- nikt inny, a zwłaszcza organ procesowy nie może udowodnić tezy wysuniętej przez inną osobę (tzn. zarzut oskarżenia może udowodnić wyłącznie oskarżyciel)
- nie występuje w KPK ze względu na zasadę prawdy materialnej

prakseologiczny

- ciężar dowodu spoczywa na każdym, kto coś twierdzi.
- Obciąża w tym znaczeniu również oskarżonego, gdy podnosi fakty sprzeczne z tezą oskarżenia
- np. musi przedstawić dowód potwierdzający alibi, jeżeli się na nie powołuje.

Ciężar dowodu w znaczeniu materialnym NIGDY nie spoczywa na oskarżonym ze względu na zasadę domniemania niewinności. To oskarżenie ma udowodnić winę oskarżonego, a nie oskarżony ma udowodnić, że jest niewinny.

Źródło dowodowe a środek dowodowy

Osoba lub rzecz od której pochodzą informacje o faktach istotnych dla rozstrzygnięcia

- Oskarżony
- Świadek
- Biegły
- Rzecz lub miejsce
- Dokument

Informacje płynące ze źródła dowodowego w sposób określony w k.p.k.

- Wyjaśnienia
- Zeznania
- Opinia
- Cechy i właściwości
- Treść

Przedmiot dowodu

Fakt główny

- zestaw znamion przestępstwa, którego dotyczy proces
- np. zabicie człowieka
- Celem dowodowego postępowania jest stwierdzenie faktu głównego
- W procesie jest **tylko jeden fakt główny**

- ▶ Przedmiotem dowodu jest fakt (okoliczność faktyczna) istotna w postępowaniu.

▶ **Przedmiot dowodu – fakt podlegający udowodnieniu**

Fakty uboczne

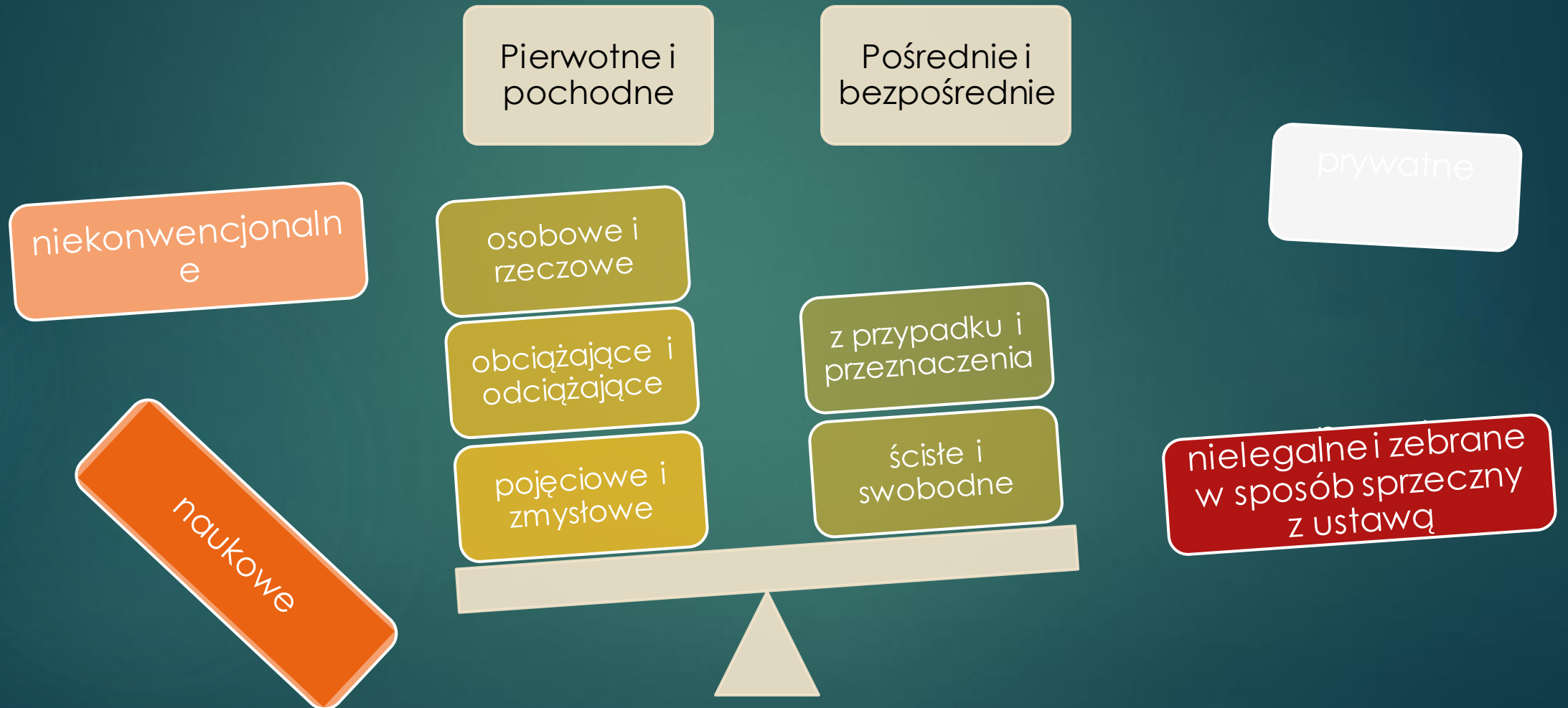
- **Fakty uboczne (dowodowe)** – okoliczności nieistotne dla znamion czynu zabronionego, ale z ich istnienia (lub nieistnienia) można wyciągnąć wniosek o istnienie faktu głównego
- Np. znalezienie odcisków palców na zwiłkach oskarżonego
- **Fakty dowodowe to poszlaki**
- **Nie mylić z dowodami poszlakowymi!**

- ▶ **Wyjątkowo** przedmiotem dowodu może być prawo np. w odniesieniu do specjalistycznych norm technicznych, przepisów prawa międzynarodowego, czy ustawodawstwa innego państwa.

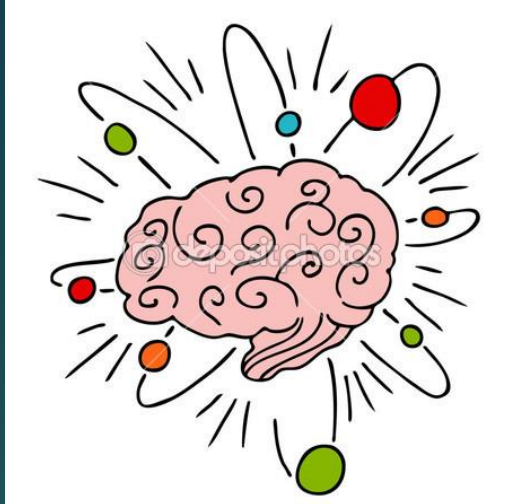
▶ Wyjątkowość możliwości dowodzenia przepisów prawa wynika z założenia, że sąd orzekający zna prawo.

▶ domniemanie, że sąd zna prawo

Systematyka dowodów

Systematyka dowodów

▶ Osobowe i rzeczowe

podział ze względu na rodzaj **źródła dowodowego**

- ▶ **Dowody osobowe** - pochodzą od człowieka (osoby żyjącej)
 - ▶ Świadek, oskarżony
 - ▶ Sposób przeprowadzenia – przesłuchanie
 - ▶ Środek dowodowy – zeznania, wyjaśnienia
- ▶ **Dowody rzeczowe** - rzecz w szerokim znaczeniu tego słowa
 - ▶ Przedmiot, miejsce, ciało człowieka
 - ▶ Sposób przeprowadzenia – oględziny
 - ▶ Środek dowodowy – cechy i właściwości rzeczy

▶ Pojęciowe i zmysłowe

kryterium **treści środka dowodowego** (treść informacyjna)

- ▶ **Dowody pojęciowe** - dowody zawierające treści intelektualne
 - ▶ Poznawane za pomocą zmysłów, ale organ procesowy dostaje je w gotowej formie
 - ▶ Oświadczenia wiedzy osobowych źródeł dowodowych, treść dokumentu, filmu
- ▶ **Dowody zmysłowe** - środek dowodowy oddziałuje na zmysły i dopiero w wyniku doznań zmysłowych powstaje treść pojęciowa
 - ▶ Poznanie dowodów rzeczowych, ich cech i właściwości poprzez oględziny

Systematyka dowodów – dowody ściste i swobodne

Gwarancyjne znaczenie podziału dowodów na ściste i swobodne a wprowadzanie do procesu informacji z czynności operacyjno – rozpoznawczych na podstawie art. 393 § 1 k.p.k.

Podział ze względu na kryterium sposobu utrwalenia dowodu

- ▶ **Dowody ściste** - przeprowadzane w ściśle określony sposób i w ściśle określonej formie; bezwzględnie wymagany jako podstawa rozstrzygnięcia o winie i karze
- ▶ **Dowody swobodne** – nie ma potrzeby zachowywania wszystkich wymogów prawa dowodowego dotyczących sposobu przeprowadzania i dokumentowania czynności dowodowej. Mogą zostać wykorzystane przy rozstrzyganiu innych kwestii niż odpowiedzialność oskarżonego:
 - w zakresie decydowania o dopuszczalności postępowania karnego (wszcęcie, odmowa wszczęcia, umorzenie, pojęcie na nowo np. umorzonego dochodzenia)
 - w postępowaniach sprawdzających (np. badanie zasadności wznowienia postępowania)
 - w postępowaniach incydentalnych

Systematyka dowodów – dowody pierwotne i pochodne

Odległość od źródła dowodowego od dowodzonego faktu

(podstawa dla konturowania zasady bezpośredniości)

Pierwotne

- Tzw. dowód z pierwszej ręki
- **Źródło dowodowe zetknęło się bezpośrednio z udowodnianym faktem**
- Np. świadek naoczny, oryginał dokumentu

Pochodne

- Dowód z dalszego źródła
- **Źródło dowodowe jest ogniwem pośrednim między źródłem pierwotnym a faktem dowodzonym**
- Np. świadek ze słyszenia, protokoły zeznań, kopia dokumentu,

Systematyka dowodów – dowody bezpośrednie i pośrednie

Kryterium stosunku do faktu głównego

- ▶ Dowody bezpośrednie - dotyczą wprost faktu głównego i bezpośrednio potwierdzają bądź zaprzeczają istnieniu przestępstwa
 - ▶ np. nagranie, na którym widać jak oskarżony wybija szybę, wchodzi do sklepu, wyciąga pieniądze z kasy i wychodzi ze sklepu
 - ▶ znamiona czynu z art. 279 k.k. – „kto kradnie z włamaniem...”
- ▶ Dowody pośrednie - tzw. dowody poszlakowe; dotyczą faktów ubocznych (dowodowych)
 - ▶ np. nagranie na którym widać, jak oskarżony, w godzinach, w których sklep jest zawsze zamknięty, wychodzi z samochodu na parkingu przed sklepem, idzie w kierunku sklepu, na nagraniu słysząc odgłos tłuczonej szyby, a po pewnym czasie na nagraniu widać, jak oskarżony pośpiesznie wraca do samochodu z torbą, której wcześniej nie miał, wsiada do samochodu i szybko odjeżdża, a na nagraniu słysząc dzwoniący alarm.
 - ▶ Jeżeli sprawa ma charakter poszlakowy, to nierozzerwalny łańcuch poszlak rozpatrywanych we wzajemnym powiązaniu winien prowadzić do nieodpartego wniosku o sprawstwie oskarżonego pomimo braku na to *dowodów bezpośrednich* (por. wyrok SN z 14.12.2016 r., III KK 152/16)

Dowody pośrednie – dowody poszlakowe

- Aby na podstawie dowodów poszlakowych potwierdzić lub zaprzeczyć istnieniu faktu głównego muszą one spełniać 3 warunki:

1. Muszą tworzyć **łańcuch poszlak**, z którego **jednoznacznie będzie wynikało istnienie faktu głównego**
2. Łańcuch poszlak musi być **nierozzerwany**
3. Wszystkie dowody poszlakowe muszą być **wiarygodne**

O zgodności ustaleń z rzeczywistym stanem rzeczy nie świadczy wielość poszlak, ale logiczne powiązanie całokształtu tych poszlak, wykluczające inne wersje danego zdarzenia

T. Grzegorzcyk, J. Tylman

Proces Ewy Tylman jako przykład procesu poszlakowego

<http://www.glos Wielkopolski.pl/wiadomosci/poznan/a/sprawa-ewy-tylman-druga-rozprawa-w-procesie-adama-z,11696195/>

<http://www.tvn24.pl/debata/tajemnica-smierci-ewy-tylman,69.html>

http://www.se.pl/wiadomosci/polska/adam-z-nie-odpowie-za-zabojstwo-ewy-tylman-bedzie-zmiana-kwalifikacji-czynu_953419.html

Systematyka dowodów – dowody nielegalne i dowody zebrane w sposób sprzeczny z ustawą

- ▶ **Dowody nielegalne** – zebrane wbrew zakazom dowodowym. Wprowadzenie oraz wykorzystanie w procesie karnym informacji uzyskanej w następstwie naruszenia konkretnego przepisu ustawy procesowej
- ▶ **Dowody zebrane w sposób sprzeczny z ustawą** – pojęcie szersze od „dowodu nielegalnego”. Dowód uzyskany w sposób sprzeczny z warunkami jego uzyskania określonymi w ustawie, ale nie jest to dowód nielegalny w rozumieniu wskazanym wyżej. Dowód uzyskany w następstwie czynności przeprowadzenia czynności dowodowej w sposób sprzeczny z ustawą → dowód uzyskany w sposób niekonstytucyjny
- ▶ Do przeczytania dla chętnych – artykuł prof. Skorupki: „*Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą*” Państwo i Prawo 2011, nr 3

Systematyka dowodów – dowody niekonwencjonalne

Dowody kontrowersyjne, pozyskiwane w wyniku działalności operacyjno – rozpoznawczej Policji i innych uprawnionych służb (np. CBA, ABW)

1. **Zakup kontrolowany** (transakcja pozorna) – art. 19a ustawy o Policji; niejawne nabycie lub przejęcie przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi albo których posiadanie, wytwarzanie, przewożenie lub obrót nimi jest zabroniony; kontrolowana łapówka
2. **Tajny agent policji** – art. 20a i 22 ustawy o Policji; funkcjonariusz Policji (lub osoba trzecia), która ukrywając swoje związki z Policją lub innymi służbami bezpieczeństwa wchodzi w kontakt z grupą przestępczą w celu ujawnienia przestępstw i wykrycia jego sprawców . Tajny agent **nie jest sprawcą przestępstwa**. To osoba z zewnątrz, która wchodzi w środowisko przestępcze. Jego rola z założenia ma być podrzędna
3. **Świadek koronny**
4. **Kontrola operacyjna** – podsłuch i obserwacja
5. **Tajne pozyskiwanie informacji**
6. **Komputerowa analiza danych osobowych**

Dowód prywatny

Art. 393 § 3 k.p.k.:

Mogą być odczytywane na rozprawie wszelkie dokumenty prywatne powstałe poza postępowaniem karnym, w szczególności oświadczenia, publikacje, listy oraz notatki.

Systematyka dowodów – dowody naukowe

Dowód naukowy – wynik badania przeprowadzonego przez biegłego przy wykorzystaniu nadających się do weryfikacji metod, uznanych i stosowanych w danej dziedzinie wiedzy, w której biegły jest specjalistą. przedstawiony w jego opinii.

A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Warszawa 2010, s. 52.

Biegli – sędziowie w bieli ☺
„Inwazja biegłych”

Wprowadzanie dowodów do procesu

- ▶ **Wprowadzanie dowodów do procesu** – czynność polegająca na włączeniu do procesu karnego źródeł dowodowych w celu wykorzystania w postępowaniu przed danym organem procesowym pochodzących od nich środków dowodowych.
- ▶ art. 167 - Dowody przeprowadza się na **wniosek stron** albo **z urzędu**.

przejaw kontradiktoryjności postępowania, a w odniesieniu do oskarżonego jedna z gwarancji prawa do obrony

tradycyjnie uznaje się za jedną z gwarancji realizacji zasady prawdy materialnej

- ▶ Inicjatywa dowodowa stron i organów procesowych. Wyjątkowo przysługuje innym uczestnikom postępowania - **Inicjatywa dowodowa biegłych**:
 - ▶ **art. 202 § 2 k.p.k.** – na wniosek biegłych psychiatrów do udziału w opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego powołuje się biegłego lub biegłych innych specjalności
 - ▶ **art. 203 § 1 k.p.k.** – biegły może wnosić o skierowanie badanego oskarżonego na obserwację w zamkniętym zakładzie leczniczym

Wprowadzanie dowodów do procesu – inicjatywa stron

Wniosek dowodowy strony skierowany do organu prowadzącego postępowanie

Dopuszczenie przez organ procesowy dowodu wnioskowanego przez stronę

Organ procesowy przeprowadza dowód wnioskowany przez stronę

- Wniosek dowodowy – żądanie strony przeprowadzenia określonego dowodu
- Sposób wprowadzenia dowodów do procesu charakterystyczny dla procesu kontradyktoryjnego
- wniosek dowodowy nie zawsze musi być wnioskiem o przeprowadzenie dowodu, może on także zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu
- Forma:
 - Ustna do protokołu – art. 169
 - Pisemna – art. 110 § 1 i 140

- Uwzględnienie – w formie zarządzenia
- ALE jeżeli wniosek dowodowy został złożony na rozprawie a inna strona się mu sprzeciwia, o dopuszczeniu dowodu decyduje sąd postanowieniem (art. 368)
- postanowienie niezaskarżalne i nie wymaga uzasadnienia
- Jeżeli strona złożyła wniosek dowodowy organ ma obowiązek rozstrzygnąć w przedmiocie tego wniosku.
- Przestanki oddalenia wniosku

Czynność dowodowa jest zawsze czynnością organu procesowego

Warunki formalne wniosku dowodowego

Wniosek dowodowy złożony **w formie pisemnej musi spełniać:**

1. ogólne warunki pisma procesowego określone w art. 119 § 1 k.p.k.
 - Pismo procesowe powinno zawierać:
 1. oznaczenie organu do którego jest skierowane oraz sprawy, której dotyczy (DO KOGO)
 2. oznaczenie oraz adres wnoszącego pismo (KTO)
 3. treść wniosku lub oświadczenia, w miarę potrzeby z uzasadnieniem (CO)
 4. datę i podpis składającego pismo
2. szczególne wymogi określone w art. 169 k.p.k.
 - ▶ we wniosku dowodowym należy podać - **obligatoryjnie**
 1. **oznaczenie dowodu**, jaki ma być przeprowadzony (wskazać o jakie źródło lub środek dowodowy chodzi)
 2. **okoliczności**, które mają być udowodnione – teza dowodowa, jaką za pomocą tego dowodu ma być wykazana
 - fakultatywnie można określić sposób przeprowadzenia dowodu

Jeżeli wniosek dowodowy nie spełnia wymogów formalnych organ wzywa do uzupełnienia braków terminie 7 dni pod rygorem pozostawienia bez rozpoznania (art. 120)

Oddalenie wniosku dowodowego

1. przeprowadzenie dowodu jest **niedopuszczalne**
 - ▶ np. wniosek o przesłuchanie duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi
2. okoliczność, która ma być udowodniona **nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia**
 - ▶ strona chce dowodzić okoliczności, które niewątpliwie nie mają i nie będą miały znaczenia przy rozstrzyganiu danej kwestii ani dla ustalenia sprawstwa czy winy
3. okoliczność, która ma być udowodniona **jest już udowodniona** zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy
 - ▶ wcześniej przyjęto za udowodnioną tezę wskazaną we wniosku dowodowym
 - ▶ Ważne! Art. 170 § 2 k.p.k. – nie można oddalić wniosku dowodowego na tej podstawie, że dotychczasowe dowody wykazały przeciwieństwo tego, co wnioskodawca zamierza udowodnić.
4. dowód jest **nieprzydatny** do stwierdzenia danej okoliczności
 - ▶ dowód możliwy i dopuszczalny, ale zupełnie nieprzydatny
5. dowodu **nie da się przeprowadzić**
 - ▶ faktyczna niemożność przeprowadzenia dowodu – albo w ogóle albo w przewidywalnym terminie (np. świadek zapadł w śpiączkę)
6. wniosek dowodowy **w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;**
7. **Uwaga! Zmiana! – wniosek dowodowy został złożony po określonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona, por. z art. 170 § 1a k.p.k.!**

Oddalenie a odrzucenie wniosku dowodowego

Oddalenie wniosku dowodowego

- organ zapoznał się z wnioskiem i z przyczyn wskazanych w art. 170 § 1 k.p.k. nie uwzględnił wniosku
- ocena merytoryczna wniosku

Odrzucenie wniosku dowodowego

- wniosek nie spełnia obligatoryjnych warunków formalnych z art. 119 § 1 i 169 § 1 k.p.k. i strona nie uzupełniła tych braków w sposób wskazany w art. 120 k.p.k.
- wniosek może być merytorycznie zasadny, ale i tak nie zostanie uwzględniony

Wprowadzanie dowodów z urzędu

Art. 167 należy interpretować przy uwzględnieniu zasad dominujących na danym etapie postępowania karnego, roli organów procesowych i funkcji stadium procesu.

W postępowaniu przygotowawczym dominujące znaczenie ma zasada inkwizycyjności i działania z urzędu, a organ procesowy (prokurator lub Policja) dąży do realizacji celów z art. 2 § 1 oraz art. 297

- regułą będzie inicjatywa dowodowa organów procesowych, przy subsydiarnej inicjatywie stron postępowania przygotowawczego (podejrzanego i pokrzywdzonego);
- inicjatywa dowodowa stron jest przejawem kontradyktoryjności postępowania przygotowawczego i gwarancją realizacji prawa do obrony;
- pozwala na pełniejsze zbadanie okoliczności faktycznych przez organ procesowy.

W postępowaniu sądowym – dominuje zasada kontradyktoryjności, a sąd powinien być bezstronnym arbitrem rozstrzygającym spór między oskarżeniem a obroną.

- Inicjatywa dowodowa sądu ma na celu zagwarantowanie realizacji zasady prawdy materialnej.
- Sąd nie może wyręczać stron postępowania w prowadzeniu za nie postępowania dowodowego.
- regułą powinno być przeprowadzanie dowodów na wniosek stron, a wyjątkiem dopuszczenie dowodów przez sąd z urzędu

OSOBOWE ŹRÓDŁA DOWODOWE

- ▶ **Osobowym źródłem dowodu** jest osoba wezwana przez organ procesowy do dostarczenia środka dowodowego.
- ▶ **Kategorie osobowych źródeł dowodowych:**
 - ▶ **oskarżony** – wyjaśnienia;
 - ▶ **świadek** – zeznania;
 - ▶ **biegły** – opinia;
 - ▶ **osoba poddana badaniom lub oględzinom ciała**
 - ▶ **zawodowy kurator sądowy/funkcjonariusz Policji**

CZYNNOŚCI DOWODOWE

Są to czynności organu procesowego zmierzające do odszukania i ujawnienia śladów oraz dowodów rzeczowych i osobowych, ich zabezpieczenia, uzyskania środka dowodowego z ujawnionego źródła dowodu oraz oceny wiarygodności i przydatności procesowej tego środka dowodowego

1) **czynności dowodowe poszukiwawcze** - poszukiwanie źródeł, aby uzyskać z nich środek dowodowy: zatrzymanie rzeczy (art. 217 k.p.k.), przeszukanie (art. 219 i nast. k.p.k.), wydanie korespondencji i przesyłek (art. 218 k.p.k.), zabezpieczenie danych informatycznych (art. 218a k.p.k.), podsłuch procesowy - kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych (art. 237 i nast. k.p.k.), poszukiwanie oskarżonego i wydanie listu gończego (art. 278 i 279 k.p.k.)

2) **czynności ujawniające dowody** - znane jest źródło dowodowe, a organ procesowy przeprowadza określoną czynność dowodową, aby wydobyć środek dowodowy, np. przesłuchanie, okazanie, opinia, oględziny i otwarcie zwłok

3) **czynności kontrolujące dowody** - zmierzają do potwierdzenia wartości dowodu wcześniej uzyskanego, np. konfrontacja (art. 172 k.p.k.)